УДК 373.2:004.8

https://doi.org/10.68134/ah.2026-11-20.074

Бузько Світлана Миколаївна
вихователь, ЗДО «Веселка» Ірклiївської сільської ради
ORCID: 0009-0002-7122-651X

ВІД ГОТОВОЇ ВІДПОВІДІ ДО ВЛАСНОГО ВІДКРИТТЯ: ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОГО МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Анотація. У роботі розглянуто проблему розвитку самостійного мислення дошкільників в умовах поширення штучного інтелекту та доступності готових відповідей. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні значення пізнавальної самостійності дітей і представленні авторського педагогічного підходу «Простір власних відкриттів». Використано аналіз науково-педагогічних джерел, узагальнення педагогічного досвіду, спостереження та аналіз практичних освітніх ситуацій. Підхід ґрунтується на підтримці природної допитливості, дитячої ініціативи, права на помилку та навчанні через безпосередній досвід. Визначено два способи організації дослідницької діяльності: від дитячого запитання до власного відкриття та від пояснення вихователя до самостійної перевірки. Практичну основу становлять досліди з водою, кригою, снігом і капілярним підняттям забарвленої води, проведені у середній групі ЗДО «Веселка». Педагогічні спостереження виявили позитивні якісні зміни в пізнавальній активності дітей, зокрема зростання готовності самостійно висувати припущення, пропонувати нові досліди та перевіряти власні ідеї. Отримані результати відображають досвід конкретної групи та не передбачають кількісного оцінювання ефективності підходу. Зроблено висновок про перспективність використання дослідницьких ситуацій для розвитку самостійного мислення дошкільників.

Ключові слова: дошкільна освіта, штучний інтелект, самостійне мислення, пізнавальна ініціатива, навчання на основі дослідження, педагогічний супровід, практико-орієнтований підхід.

Abstract. The paper examines the development of independent thinking in preschool children amid the spread of artificial intelligence and the increasing availability of ready-made answers. The study aims to explain the importance of children's cognitive independence and present an original pedagogical approach entitled "A Space for Children's Own Discoveries". The methods include analysis of educational literature, reflection on teaching experience, pedagogical observation, and examination of practical learning situations. The approach supports natural curiosity, children's initiative, the right to make mistakes, and learning through direct experience. Two complementary pathways are described: moving from a child's question to an independent discovery, and moving from an educator's explanation to independent verification. Practical examples include experiments with water, ice, snow, and the capillary movement of coloured water conducted with preschool children at Veselka Preschool. Pedagogical observations indicated positive qualitative changes in children's cognitive activity, particularly their willingness to formulate predictions, suggest additional experiments, and test their own ideas. The findings reflect the experience of one group and do not provide a quantitative evaluation of effectiveness. The approach is considered promising for supporting independent thinking in preschool education.

Keywords: preschool education, artificial intelligence, independent thinking, cognitive initiative, inquiry-based learning, pedagogical guidance, practice-oriented approach.

Вступ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту та цифрових технологій змінює способи отримання інформації й процес пізнання. Проте доступність готових відповідей не гарантує їх усвідомленого розуміння та розвитку самостійного мислення. Можливості й ризики використання генеративного штучного інтелекту в освіті висвітлено в рекомендаціях UNESCO [1]. Особливої актуальності ця проблема набуває в дошкільному віці, коли формуються основи допитливості, пізнавальної активності, ініціативності та причинно-наслідкового мислення.

Саме через гру, спостереження, експериментування та власні відкриття дитина здобуває перший досвід самостійного пізнання світу. Нормативно-правовим підґрунтям дослідження є положення законів України «Про освіту» [6] та «Про дошкільну освіту» [3], Базового компонента дошкільної освіти [4], а також актуальних методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України [5]. Зазначені документи визначають орієнтири організації освітнього процесу на засадах дитиноцентризму, компетентнісного та діяльнісного підходів, створюючи нормативні передумови для розвитку пізнавальної активності, ініціативності й самостійності дітей дошкільного віку. Виникає важливе педагогічне питання: як навчити дитину мислити самостійно у світі доступних готових відповідей? Відповідь полягає у підтримці природного прагнення дошкільника досліджувати, перевіряти припущення та знаходити власні пояснення. Це потребує переосмислення ролі вихователя: від передавання готових знань до створення умов для активного самостійного пізнання. На цій основі сформовано практико-орієнтований педагогічний підхід «Простір власних відкриттів», що ґрунтується на досвіді організації дослідницької діяльності дошкільників.

Мета і завдання

Мета дослідження: обґрунтувати значення розвитку самостійного мислення дошкільників в умовах поширення штучного інтелекту та розкрити можливості підходу «Простір власних відкриттів» для підтримки дитячої допитливості, пізнавальної ініціативи й навчання через власний досвід.

Методи дослідження: аналіз науково-педагогічних джерел, узагальнення власного педагогічного досвіду, педагогічне спостереження, аналіз практичних освітніх ситуацій та педагогічне моделювання.

Практичну основу роботи становлять досліди з водою, кригою та снігом, проведені у середній групі ЗДО «Веселка» Ірклiївської сільської ради.

Методи

аналіз науково-педагогічних джерел, узагальнення власного педагогічного досвіду, педагогічне спостереження, аналіз практичних освітніх ситуацій та педагогічне моделювання.

Практичну основу роботи становлять досліди з водою, кригою та снігом, проведені у середній групі ЗДО «Веселка» Ірклiївської сільської ради.

Результати та обговорення

Практичне втілення ідеї розвитку самостійного мислення дошкільників здійснювалося через педагогічний підхід «Простір власних відкриттів», сформований на основі власного досвіду організації пізнавально-дослідницької діяльності дітей середнього дошкільного віку. Сутність підходу полягає у створенні освітнього середовища, у якому дитина не обмежується сприйняттям готової інформації, а отримує можливість самостійно ставити запитання, висувати припущення, перевіряти їх практичним шляхом та формулювати власні висновки. Співзвучні принципи простежуються в методиці «See, Think, Wonder» Гарвардського проєкту Project Zero, яка передбачає спостереження, осмислення побаченого та формулювання власних запитань [2]. Основними принципами підходу визначено підтримку природної допитливості, визнання цінності дитячої ініціативи, навчання через безпосередній досвід, право на помилку та педагогічний супровід без нав'язування готового рішення. Важливою особливістю «Простору власних відкриттів» є гнучкість педагогічної взаємодії. Вихователь не дотримується єдиного незмінного алгоритму, а обирає спосіб організації дослідження відповідно до змісту пізнавальної ситуації, попереднього досвіду дітей та характеру їхніх запитань. Таким чином, педагогічний підхід спрямований не лише на ознайомлення дошкільників із

властивостями предметів і природними явищами, а передусім на формування досвіду самостійного пошуку, перевірки припущень та усвідомленого здобуття знань.

У межах педагогічного підходу «Простір власних відкриттів» застосовуються два взаємодоповнювальні способи організації пізнавально-дослідницької діяльності, які враховують вікові особливості дошкільників, їхній попередній досвід та рівень пізнавальної самостійності.

Перший спосіб – «Від дитячого запитання до власного відкриття». Його основою є природна допитливість дитини, яка стає відправною точкою дослідницького процесу. Вихователь підтримує запитання дошкільників, заохочує висловлювати припущення та пропонувати можливі способи їх перевірки. Після цього діти за педагогічного супроводу здійснюють доступні експериментальні дії, спостерігають за змінами, порівнюють очікувані й фактичні результати та формулюють висновки. Особливістю такого способу є те, що дитина виступає не лише учасником, а й ініціатором пізнавальної діяльності. Завдання вихователя полягає у створенні безпечних умов для перевірки дитячих ідей, підтримці самостійного пошуку та спрямуванні уваги на причинно-наслідкові зв’язки.

Другий спосіб – «Від пояснення вихователя до самостійної перевірки». Його застосування є доцільним у ситуаціях, коли діти ще не мають достатнього досвіду для самостійного пояснення певного явища або потребують початкової інформаційної підтримки. Вихователь пропонує доступне вікові пояснення, демонструє явище чи окреслює проблему, після чого створює умови для практичної перевірки отриманої інформації. При цьому пояснення дорослого не розглядається як завершальний етап пізнання. Навпаки, воно стає поштовхом до подальших спостережень, експериментування, уточнення уявлень та формування власних висновків дитини. Обидва способи можуть поєднуватися в межах одного заняття або дослідницької ситуації. Зокрема, після перевірки запропонованого вихователем досліду в дітей можуть виникати нові запитання та власні ідеї щодо зміни умов експерименту. Таким чином, початкове педагогічне пояснення поступово переходить у самостійну дослідницьку ініціативу дошкільників. Застосування цих способів дозволяє забезпечити поступовий перехід від діяльності за підтримки дорослого до більш самостійного пізнання, зберігаючи баланс між педагогічним супроводом і свободою дитячого дослідницького пошуку.

Практична реалізація підходу «Простір власних відкриттів» здійснювалася через дослідницьку діяльність дітей середнього дошкільного віку, спрямовану на розвиток спостережливості, уміння висувати припущення та перевіряти їх на практиці.

Дослід «Чому іграшка тримається на кризі, але занурюється у воду?» Діти порівнювали поведінку іграшкових тварин на поверхні криги та у воді, обговорювали відмінності й причини побаченого. Це спонукало до нових запитань щодо танення криги та впливу температури.

Дослід «Як кольорова вода піднімається паперовою серветкою?» Спостерігаючи капілярне підняття забарвленої води волокнами серветки, дошкільники висували припущення, шукали пояснення та вчилися помічати закономірності.

Дослід «Чому сніг тане в теплих долонях?» Діти спостерігали перетворення снігу на воду під впливом тепла, обговорювали причини танення та пропонували способи перевірки власних припущень.

Рис. 1. Пізнавально-дослідницька діяльність вихованців середньої групи ЗДО «Веселка»

Особливо показовим стало те, що після проведення дослідів діти почали самостійно пропонувати їх продовження. Зокрема, виникли ідеї помістити шматочки льоду в гарячу воду, покласти їх на батарею опалення або розмістити нагріту іграшку в снігу. Запропоновані дітьми варіанти були практично перевірені за участю вихователя з дотриманням правил безпеки. Таким чином, дослідницька діяльність не завершувалася отриманням однієї правильної відповіді, а ставала початком нових запитань і відкриттів. Саме цей перехід від виконання запропонованого завдання до самостійного ініціювання експерименту є важливим проявом розвитку пізнавальної самостійності дошкільників.

Аналіз педагогічних спостережень, здійснених у процесі організації пізнавально-дослідницької діяльності вихованців середньої групи, дозволив виявити позитивні зміни в характері дитячої пізнавальної активності. На початкових етапах дослідницької діяльності провідна роль в організації експериментів належала вихователю. Діти переважно долучалися до запропонованих завдань, спостерігали за явищами та відповідали на запитання дорослого. У процесі накопичення практичного досвіду дедалі помітнішою ставала їхня власна дослідницька ініціатива. Найбільш виразно ці зміни проявлялися у самостійному висуванні припущень і пропонуванні нових способів їх перевірки. Зокрема, після ознайомлення з властивостями снігу та криги діти самостійно ініціювали додаткові експерименти, змінюючи температурні умови й передбачаючи можливі результати. Важливо, що запропоновані ідеї отримували практичне продовження, а діти мали змогу безпосередньо спостерігати наслідки власних рішень. За результатами спостережень відзначено зростання готовності дошкільників ставити запитання, пропонувати способи дослідження та брати активнішу участь в обговоренні отриманих результатів. Особливого значення набув перехід від очікування пояснення дорослого до прагнення самостійно перевірити власне припущення.

Водночас отримані результати мають якісний характер і відображають досвід роботи з конкретною групою вихованців. Вони не передбачають кількісного оцінювання ефективності підходу, проте дають підстави розглядати «Простір власних відкриттів» як перспективний засіб підтримки пізнавальної самостійності дітей дошкільного віку. У контексті поширення технологій штучного інтелекту особливої ваги набуває не лише здатність дитини отримувати інформацію, а й готовність ставити власні запитання, перевіряти припущення та формувати висновки на основі безпосереднього досвіду. Саме такі вміння становлять важливе підґрунтя для подальшого розвитку самостійного й критичного мислення.

Висновки

Проведене дослідження підтвердило актуальність розвитку самостійного мислення дошкільників в умовах поширення штучного інтелекту. Узагальнення педагогічного досвіду дозволило систематизувати авторський підхід «Простір власних відкриттів», що передбачає поєднання двох способів організації дослідницької діяльності: від дитячого запитання до власного відкриття та від пояснення вихователя до самостійної перевірки. Педагогічні спостереження у середній групі ЗДО «Веселка» виявили позитивні якісні зміни в пізнавальній активності дітей, зокрема зростання готовності самостійно висувати припущення й ініціювати досліди. Практичне значення підходу полягає в можливості його застосування без складного обладнання. Подальші дослідження доцільно спрямувати на оцінювання результативності підходу.

Отже, важливим завданням дошкільної освіти є підтримка дитини, яка прагне не лише отримати готову відповідь, а й самостійно знайти шлях до власного відкриття.

Список використаних джерел

1. Miao F., Holmes W. Guidance for generative AI in education and research. UNESCO. 2023. DOI: 10.54675/ewzm9535
2. See, Think, Wonder: A Thinking Routine. Harvard Graduate School of Education, Project Zero. URL: https://pz.harvard.edu/resources/see-think-wonder (дата звернення: 15.11.2026)
3. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20 (дата звернення: 15.11.2026).
4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція) : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21 (дата звернення: 15.11.2026).
5. Про методичні рекомендації щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2026/2027 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 17.08.2026 № 1/17680-26. URL: https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/97712/ (дата звернення: 15.11.2026).
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 15.11.2026).